

ПЪРВАТА НАЦИОНАЛНА КАТАСТРОФА НА НАРОДА НИ ОТ 1913 Г. ЗАПОЧНА ДА СЕ ПОДГОТВЯ ОЩЕ ПРЕЗ 1901 Г.

Досега много пъти е ставало дума за първата национална катастрофа от лятото на 1913 г. Сега в дните и месеците, когато се отбелязва стогодишнината на Балканската война е хубаво да припомним един важен факт, свързан с това откога се подготвяше първата национална катастрофа. Каквото и да слушате от полуграмотни учени и от напълно неграмотни журналисти, които Ви говорят само за победи, без да споменават завършека на Балканските войни, бих Ви посъветвал да се поразровите в старите книги и документи, за да видите сами истината. Балканските войни завършиха за нас българите катастрофално. Извън рамките на България останаха Вардарска и Егейска Македония, Източна Тракия и Южна Добруджа.

Към Отечеството бяха присъединени само освободените Пиринска Македония, Западна Тракия и Кърджалийско. Тази катастрофа беше узаконена с Букурещкия (28 юли 1913 г.) и Цариградския (16 септември 1913 г.) мирни договори. Към царството се насочиха огромни бежански маси, а огромната част от сънародниците ни, които останаха по родните си места в Тракия и Македония бяха избити по най-жесток начин. Там оцеляха само, тези които се поддадоха на жестоката денационализация.

Главният виновник за националната катастрофа през 1913 г. безспорно е българският цар Фердинанд I. В това престъпление му асистираше русофилското правителство на Иван Е. Гешов, сформирано от русофилските Народна и Прогресивно-либерална партии и сменилото го правителство пак на същата коалиция на д-р Стоян Данев. При първият се сключи Балканският съюз, а при вторият започна Междусъюзническата война. Тримата анкетирани генерали – ген. Михаил Савов, ген. Радко Димитриев и ген. Иван Фичев, имената на които ще срещнете по-долу също в резултатите от анкетата имат големи заслуги за тази катастрофа. Първият – ген. М. Савов по време на Балканската война е помощник-главнокомандващ на Действащата армия, а ген. Ив. Фичев е неин началник-щаб, на който пост остава и през Междусъюзническата война и за една година е военен министър в правителството на д-р Васил Радославов (1914-1915), докато ген. Р. Димитриев е командир на Трета българска армия, а в последствие на обединените Първа и Трета армии на Тракийския военен театър. През Междусъюзническата война помощник-главнокомандващ беше ген. Р. Димитриев, но фактически и неин главнокомандващ. Подписът на ген. Ив. Фичев стои редом до подписите на Ив. Ев. Гешов под договорите и споразуменията за Балканския съюз със Сърбия и Гърция, които се подписваха от името на Фердинанд. Неговият подпис е и под Букурещкия мирен договор, като началник щаб на армията, веднага под подписа на ръководителя на българската делегация Димитър Тончев. А ген. М. Савов е ръководител на Българската делегация, която сключва Цариградския мирен договор. Третият наш военачалник – слепият русофил ген. Р. Димитриев, който се беше върнал от Русия след амнистията през 1898 г., след като е назначен за български пълномощен министър в Петербург през 1913 г. при включването на Русия в Първата световна война, в подкрепа на Сърбия зарязва българския дипломатически пост и става действащ руски военачалник в руската армия през 1914 г. Именно тези тримата, верни Фердинандови слуги още през

септември 1901 г. предрекоха и работиха за осъществяването на първата национална катастрофа, последствията от която никога не можаха да се заличат. По-долу ще имате възможност да се запознаете с тяхното мнение за воденето на бъдещата война и за предприемането на политиката на дележ на Македония със Сърбия, от която политика се възползва и Гърция.

В Централния държавен архив (ЦДА) се съхранява един важен и останал неизвестен доскоро документ за вижданията на проф. д-р Иван Шишманов и на тримата български военачалници генералите Иван Фичев, Радко Димитриев и Михаил Савов за разрешаването на македонския въпрос от началото на нашия век. Това са обясненията на инж. Христо Станишев, председател на Върховния македоно-одрински комитет, и Тома Карайовов, негов заместник за проведена от тях анкета през септември 1901 г. сред тези видни българи. Анкетата е проведена по времето, когато на власт е русофилското правителство на Петко Каравелов, сформирано от Демократическата и Прогресивно-либералната партии. При следващото също русофилско правителство на д-р Стоян Данев на 31 май 1902 г. е сключена и Тайната военна конвенция с Русия, като от българска страна под нея слага подписа си верният Фердинандов лакей ген. Стефан Паприков, в присъствието на самия Фердинанд. От историята е известно, че Русия никога не изпълни задълженията си, които бе поела към България с тази конвенция. Именно военният министър ген. Ст. Паприков забрани със заповед участието на българските офицери в македонското освободително движение. При Даневото правителство Михаил Савов ще смени на поста военен министър ген. Ст. Паприков, който пък наскоро след това на два пъти ще бъде български пълномощен министър в Русия (1906-1908 и 1910-1912), като междувременно ще бъде назначен от Фердинанд за министър на външните работи (1908-1910) при правителството на Александър Малинов. Ген. М. Савов ще остане за военен министър и при следващите правителства на ген. Рачо Петров, Димитър Петков, Димитър Станчов и д-р Петър Гудев до май 1907г..

Тази анкета се провежда и в един момент на криза в отношенията между Върховния македоно-одрински комитет (ВМОК) и Вътрешната македоно-одринска революционна организация (ВМОРО). През този период отношенията между легалната и нелегалната организация на македоно-одринските българи достигат на моменти и до въоръжени сблъсъци. Всички участници в анкетата са единни по въпроса за българския характер на освободителното движение в Македония. Но така също са единодушни и във вижданията си за помощната роля, която трябва да играе ВМОРО, като „трябва да държи будно българското съзнание и да бъде готова да подкрепи и улесни борбата на България в момента на военни действия, които тя рано или късно ще предприеме за обединение на българския народ“.

Всички участници виждат разрешението на македонския въпрос на основата на „дележ на Македония“ в „съгласие със съседите“. С повече от едно десетилетие по-рано те предвиждат политиката на България и както става ясно и ще работят за осъществяването на тази политика, довела до Балканския съюз и до катастрофата в Букурещ. Единствено ген. Михаил Савов стои на становището, че след подготвянето на „една голяма, добре обучена и напълно въоръжена армия“ България ще е в състояние да бие Турция сама и да разреши македонския въпрос, но и при този случай според него съществува опасност от съседите.

В началото на 1902 г. Хр. Станишев и Т. Карайовов запознават Гоце Делчев с резултатите от проведената анкета. По време на едночасовата им среща и тримата са единодушни, че единствено при извоюването на автономия за Македония може да се запази нейната цялост, без да „се реже живо месо от снагата на българския народ“. И колко са били прави за времето си! Но автономията на Македония, така както са я виждали Гоце Делчев, инж. Христо Станишев и Тома Карайовов, няма нищо общо със сегашната независима Република Македония, която продължава да се гради на антибългарска основа. Предлагам Ви отново текста на този важен документ, тъй като той дава възможност да си припомним някои забравени факти от нашата история, върху които често се дискутира в дните на стогодишнината от Балканската война, тъй като скоро ще трябва да отбележим и стогодишнината от най-жестоката национална катастрофа, повторена и през 1919 г. в Ньой. Тогава през ноември 1919 г към заграбените български земи през 1913 г. бяха включени Западна Тракия и Западните покрайнини. Да допълня, че ако за някои заграбените български земи се говори, то за Западна Тракия дори и не става дума. Тя пък е напълно забравена, а известно е че късата народна памет ще доведе до нови катастрофи.

Парижкят мирен договор от 10 февруари 1947 г. в член 1 ще потвърди националните катастрофи на народа ни със следния текст: „Границите на България, посочени в приложената към настоящия договор карта (Приложение 1) ще бъдат такива, каквито са били на 1 януари 1941 година.“ Към Родината единствено беше върната Южна Добруджа с Крайовската спогодба от 1910 г.

АНКЕТА,

която замислихме с Тома Карайовов и за която той интервюира професор д-р Ив. Шишманов, генералите: Ив. Фичев, Радко Димитриев и Михаил Савов, за да разберем как мислят в България да разрешат македонския въпрос. Повод за тая анкета беше поведението на ВМОК.

ВМОК Михайловски-Цончев, избран от IX Македонски конгрес с директива „да върне към легалността ВМОК“, беше тръгнал в обратен път: да обсеби той правата, които имаше ЦК на ВМОРО, т. е. да бъде той и ВМОРО. Ние, не споделяйки тоя стремеж на комитета Михайловски-Цончев, искахме да узнаем каква е политиката на България – особено на военните – по македонския въпрос и дали не е във връзка с нея новата дейност на комитета Михайловски-Цончев. За да почнем анкетата, съставихме едно писмо със следното съдържание:

„Рим, 3 септември 1901 г.

Драгий Тома,

Българското правителство не използва Гръцко-турската война и за своя неутралитет се задоволи с няколко берати за владици в Македония.

От Гръцко-турската война насам събитията се развиват бързо. Нашата ВМОРО закрепва все повече и повече. Баялцката афера откри, че съществуват революционни чети, и стана причина да се залови и изпрати на заточение целия ЦК. Солунският процес откри пред света, че вътре в Македония систематически се подготвява населението за бунт. България изживя аферата Михайляно-Фитовски, която едва ли не предизвика война между България и Румъния. От време на време се откриват афери в Македония, които могат да

доведат до усложнения. Сега в София действа ВМОК на Михайловски, в който главните лица са ген. Цончев и полковник Стефан Николов.

От казаното до тука се пораждат следните въпроси:

1. Какво мислят управляващите кръгове в България за ВМОРО, която се роди на местна почва като следствие на произволното и тираническо управление на Турция.

2. Как смята България да разреши македонския въпрос.

Очаквам бърз отговор, преди да замина за Македония.

Поздрави на всички приятели и познати. Сърдечен поздрав от твоя ХХ"

Г-жа Евка Станишева, жена ми, която имаше мъжки почерк, написа това писмо на хубава хартия. С това писмо на ръка Томата посети в продължение на десетина дена споменатите в началото лица.

Отговорът на първия въпрос бе еднакъв: „Само с въстание вътре не може да се постигне много нещо, ако то не е подкрепено от една държава. Македонската борба е съществено българска. Вътрешните водачи на тая борба трябва да се съобразяват с положението на България в политическо и военно отношение. Следователно да се вслушват в съветите на българските правителства. За това трябва да бъдат в допир с тия правителства. ВМОРО трябва да държи будно българското съзнание и да бъде готова да подкрепи и улесни борбата на България в момента на военните действия, които тя рано или късно ще предприеме за обединението на българския народ. Не споделяме попълзновенията на ВМОК да замести ЦК на ВМОРО.“

Отговорът на втория въпрос се различаваше по изрази, но мисълта беше еднаква. Само ген. Савов каза, че нашият войник струва 5 лева на ден. Трябва за 6-7 години да приготвим една голяма, добре обучена и напълно въоръжена армия. Тогава бихме могли сами да бием турците и да разрешим сами македонския въпрос. Но докато ние се бием, няма ли нашите съседи да навлязат в Македония? При това положение и той се изказа като другите:

„Македонският въпрос много тежи на България. Не може да се продължи вечно неговото съществуване. Трябва по-скоро да се реши в съгласие със съседите, главно със сърбите, т. е. да вземем което и колкото можем, и да се откажем от това, което не можем да вземем.“

От тая анкета се установи, че България ще разрешава македонския въпрос в съгласие със съседите, т. е. на базата: дележ на Македония.

Когато в началото на 1902 г. Гоце Делчев дойде тука, Томата и аз отидохме при него в хотел „Батенберг“. Съобщихме му резултата от нашата анкета. Разисквахме цял час върху разните възможности и си дадохме дума, че и оттука, и отвътре трябва да застанем неотклонно на автономна Македония, защото само под тая форма на управление ще можем да запазим целостта на Македония. Инак ще се реже живо месо от снагата на българския народ.

Това, което прозряхме в 1901 г. за политиката на България по македонския въпрос, се приложи в 1912 г. и последствията се знаят.

София, 1 септември 1913 г.

Подписали: инженер Хр. Станишев Т. Карайовов“

ЦДА, ф. 1079 к, оп. 2, а. е. 453, л. 53.